



Ο Ρόλος του Κριτικού Στοχασμού στη Μάθηση και Εκπαίδευση Ενηλίκων

Ενότητα 5: Η Έννοια της Κριτικής Συνειδητοποίησης

Γιώργος Κ. Ζαρίφης

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.



Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.





Α. Ο Κριτικός Στοχασμός ως 'Ex Post Facto' Συνθήκη Μάθησης και Ανάπτυξης στους Ενήλικους

Ιδεολογική αφετηρία, εννοιολογική οριοθέτηση και συγκριτική αποτίμηση των προσεγγίσεων που αφορούν στον κριτικό στοχασμό



ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ 5^ο

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

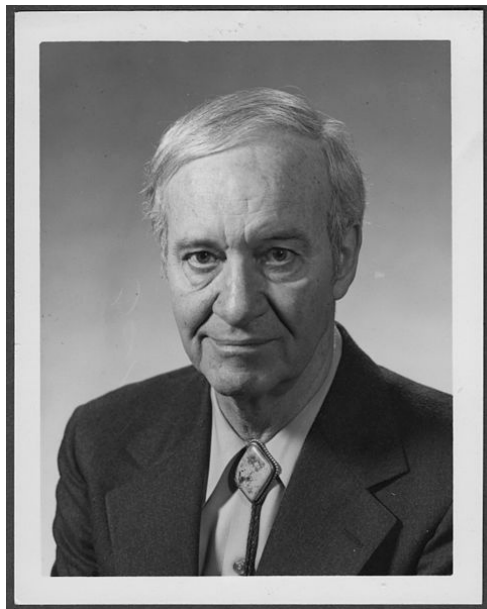
**Ζητήματα Κατανόησης του Πλαισίου Δράσης με
Στόχο τη Χειραφέτηση, Κριτικός Στοχασμός και ο
Δρόμος προς την Κοινωνική Αλλαγή, ο Κύκλος
της *'conscientização'*, η Σημασία της
Χειραφέτησης**

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Αν κι ο κριτικός στοχασμός χαρακτηρίζει γενικά τους **ενηλίκους**, αρχίζει από προηγούμενα αναπτυξιακά στάδια. Η δυνατότητα της κριτικής σκέψης διαφέρει μεταξύ των παιδιών και **εξαρτάται** από προσωπικούς και πολιτιστικούς παράγοντες.



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ



Εικόνα 1: Malcolm Knowles

Ο Knowles (1992) υποστηρίζει ότι καθώς συσσωρεύουμε εμπειρίες, αναπτύσσουμε πνευματικές συνήθειες, και, όπως αποκτάμε προκαταλήψεις, αποκτάμε και τις προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση νέων ιδεών και τη προσέγγιση διαφορετικού τρόπου σκέψης.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Γενικά, η μάθηση πρέπει να συμβάλλει στην **απομάκρυνση από την αφομοίωση της μονοδιάστατης γνώσης** και να οδηγεί στη **συνειδητοποίηση που δημιουργεί την ανάγκη για συλλογική δράση.**



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Όλα αρχίζουν από τον
προσωπικό αναστοχασμό του
εκπαιδευτή που είναι η εξέταση
του τρόπου που διδάσκει μέσα
από τις εμπειρίες του ως
εκπαιδευτής και ως μαθητής.



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Οι επιδράσεις των μαθησιακών εμπειριών μας έχουν μεγάλη και μακρόχρονη επίδραση στον τρόπο διδασκαλίας μας. **Νομίζουμε ότι διδάσκουμε με ένα ευρέως αποδεκτό τρόπο ή παιδαγωγικό μοντέλο αλλά σκεπτόμενοι κριτικά βλέπουμε ότι τα θεμέλια της διδασκαλίας μας δε βρίσκονται σ' αυτά που έχουμε ακούσει ή διαβάσει αλλά στις μαθησιακές μας εμπειρίες.**



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Μια αναδρομή στα βιώματά μας εξηγεί την προσκόλλησή μας σε συγκεκριμένες πρακτικές. Παιδαγωγικές πρακτικές όπως αυστηρή τήρηση του σχεδιασμού του μαθήματος, προώθηση της ατομικής ή ομαδικής εργασίας των μαθητών ή ειλικρινής έκφραση των απόψεών μας, **έχουν τις ρίζες τους σε περιστάσεις μάθησης που βιώσαμε.**



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Οι συζητήσεις με τους μαθητές μας βοηθούν να κατανοήσουμε πώς μας βλέπουν, πόσο τους καταπιέζει η σχέση εξουσίας στην τάξη και πόσα κατανοούν από αυτά που διδάσκονται.

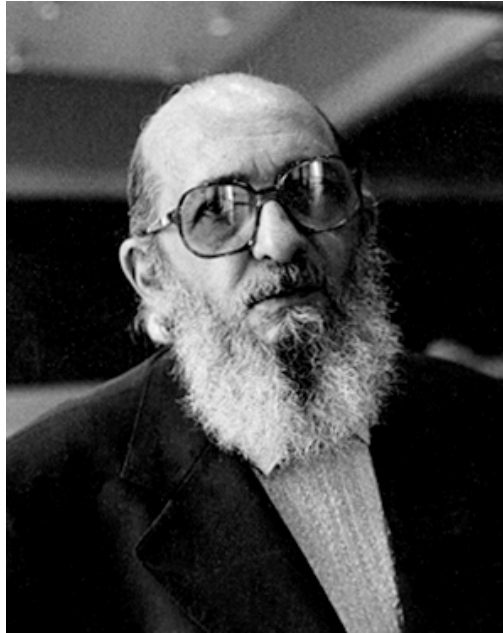


Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Γενικά, η **συνειδητοποίηση** είναι άμεσα συνδεδεμένη με μια **απελευθερωτική κίνηση από το κατεστημένο**. Η συνειδητοποίηση ενισχύει το άτομο, το βοηθά να συμμετέχει ενεργά στην κοινωνική πραγματικότητα και το προανατολίζει σε δράση για χειραφέτηση. Συνοπτικά, η δύναμη περνά από το άτομο στην κοινωνία και ωθεί στη δράση για χειραφέτηση. Ο κάθε εκπαιδευτικός προσαρμόζει και εφαρμόζει τις ανωτέρω αρχές ανάλογα με τις συνθήκες.



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ



Εικόνα 2: Paulo Freire

Είναι πολύ σημαντικό ο στοχασμός να ακολουθείται από τη δράση ενάντια στην καταπίεση, γιατί αυτή τη δράση ο Freire αποκαλεί **πράξη απελευθέρωσης** ('praxis' of liberation).



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Όταν ο κριτικός στοχασμός αφορά μόνο τις δομές της μάθησης τότε η προσοχή μας δε στρέφεται προς τα έξω και οι αλλαγές, αν συμβούν, περιορίζονται στο χώρο του σχολείου. Όταν, όμως, ο σκοπός περιορίζεται στην αλλαγή του τρόπου σκέψης και δεν επεκτείνεται σε δράσεις, υποβαθμίζεται. Σήμερα, γενικά, **η σύνδεση της εκπαίδευσης με την κοινωνική αλλαγή απουσιάζει από τα προγράμματα ενηλίκων.**



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο Freire ανέλυσε το θέμα της συνειδητοποίησης μέσω του κριτικού στοχασμού, **σε σχέση με την εκπαιδευτική πρακτική και την κοινωνική αλλαγή**. Ο Freire (Βραζιλία, αρχές δεκαετίας '70) οργάνωσε τη χειραφετητική εκπαίδευση θεωρώντας τη μέρος ενός μεγάλου επαναστατικού κινήματος.



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Για τον Freire (1970, 1973), τα μαθήματα αλφαριθμητισμού δεν αποσκοπούσαν, απλά, στην απόκτηση δεξιοτήτων αλλά στην ευαισθητοποίηση του κόσμου, έτσι ώστε οι άνθρωποι να συμβάλλουν ενεργά στην κίνηση για αναδασμό της γης, στη δημοκρατική οργάνωση των χωριών και των κοινοτήτων και στην οικονομική ανάπτυξη. Ο απώτερος σκοπός δεν ήταν μόνο η ενίσχυση του ατόμου αλλά και του κοινωνικού συνόλου.



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο Freire (1970) έκανε αυστηρή κριτική στο παραδοσιακό εκπαιδευτικό σύστημα που περιορίζεται στην ‘κατάθεση γνώσεων’ στα μυαλά των μαθητών (**τραπεζική εκπαίδευση- ‘banking education’**). Επίσης, επεσήμανε ότι **η εκπαίδευση ποτέ δεν είναι πολιτικά ουδέτερη**. Άλλοτε δίνει λογικές εξηγήσεις για την καταπίεση που ασκεί το σύστημα στον κόσμο, έτσι ώστε η υπάρχουσα κατάσταση να διατηρηθεί, και άλλοτε προσφέρει τη δυνατότητα του κριτικού στοχασμού που αμφισβητεί τις απόψεις που δικαιολογούν και κάνουν αποδεκτές τις παραπάνω εξηγήσεις. Στη δεύτερη περίπτωση, **είναι αναγκαίος ο κριτικός στοχασμός** στα πλαίσια της μετασχηματιστικής μάθησης, για να επιφέρει και την απελευθέρωση του ατόμου και την κοινωνική αλλαγή. Αυτή η διαδικασία είναι η συνειδητοποίηση για τον Freire (**conscientização**).



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ (*conscientizaçã*o) ΚΑΤΑ ΤΟΝ FREIRE

Ο εκπαιδευτικός αναζητά τη μάθηση μέσω του διαλόγου, αξιοποιώντας τις εμπειρίες των μελών της ομάδας και μελετώντας κοινά προβλήματα για εξεύρεση λύσεων.



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

1. Με τον κριτικό στοχασμό της ομάδας γίνεται η **αναγνώριση** και ο **ορισμός** του προβλήματος, η εξέταση των απόψεων που διατυπώνονται από τα μέλη και στη συνέχεια η αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων.

2. Ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τη **μετασχηματιστική δράση** μέσα από τη στήριξη της **συλλογικής δουλειάς** της ομάδας χρησιμοποιώντας το κατάλληλο υλικό (γραπτό, ηχητικό, οπτικό) για παρουσίαση και τεκμηρίωση και ενθαρρύνοντας την υποβολή προτάσεων. Προωθείται η ενότητα της ομάδας και η πίστη σε ένα κοινό όραμα για το μέλλον.



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Μια τέτοια εκπαίδευση, λοιπόν, έχει το χαρακτήρα της **στράτευσης** και **συμμετοχής**. Προϋποθέτει, όμως, και την κίνηση από το συγκεκριμένο πλαίσιο που παρέχει αντικειμενικά γεγονότα, στο θεωρητικό πλαίσιο, όπου αυτά τα γεγονότα αναλύονται σε βάθος και πίσω στο συγκεκριμένο πλαίσιο όπου οι άνθρωποι πειραματίζονται με νέες μορφές πρακτικής.



Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Θα μπορούσαμε δηλαδή να πούμε ότι η πράξη της απόκτησης γνώσης εμπεριέχει μια διαλεκτική κίνηση που πορεύεται από τη δράση στο συλλογισμό και από το συλλογισμό για τη δράση σε μια νέα δράση. Αυτός είναι και ο κύκλος της κριτικής συνειδητοποίησης.





Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

**ΑΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΟΥΜΕ ΜΙΑ ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΗ
ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ**

ΒΙΑΣ



Αναφορές Εικόνων

1. Malcolm Knowles.jpg

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Malcolm_Knowles.jpg

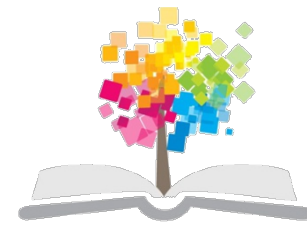
By NCSU (Archival Photo from North Carolina State University, Raleigh, NC) [CC BY 3.0 US (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/us/deed.en>)], via Wikipedia, the free encyclopedia

2. Paulo Freire.jpg

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Paulo_Freire.jpg

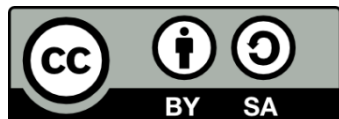
By Slobodan Dimitrov (Own work) [CC BY-SA 3.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en>)], via Wikipedia, the free encyclopedia





Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Χριστίνα Πάσχου
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό Εξάμηνο 2013-2014



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ